

پدچیدگی در عین سادگی

نگاهی به فرصت‌های متنوع یادگیری در مدرسه

لیلا سلیقه‌دار

دکترای برنامه‌ریزی آموزشی

مهنّا اعتمادی

مدیر دبستان دخترانه شاهد تجلی، منطقه ۴ تهران

فرصت‌ها و سرمایه‌گذاری آن‌ها از طریق برنامه‌ریزی محتوا و اجرای آن خواهد بود. براساس این قدم تأثیرگذار، مقاصد آموزشی و تربیتی و ایجاد محتوایی که بتواند در راستای تحقق آن اهداف تعیین و اجرا شود، می‌تواند به خلق فرصت یادگیری بینجامد.

در مدرسه‌ی ما

کتابخانه از جمله منابع ارزشمند در مدرسه است. همواره این فکر که چگونه می‌توانیم دانش‌آموزان را بیش از پیش در مواجهه با آن قرار دهیم، در ذهنمان بود. به همین دلیل، بعد از جلسات بارش فکری با همکاران، به‌دسته‌بندی و افزودن حالت‌هایی پرداختیم که دانش‌آموزان می‌توانند با کتاب و کتاب‌خوانی روبه‌رو باشند. اولین حالت کتابخانه‌ی مدرسه است. طوری برنامه‌ریزی کردیم که دانش‌آموزان بتوانند مطابق برنامه‌ی هفتگی خود، یک جلسه در هر هفته در آن حضور داشته باشند. این ساعت به کتاب‌خوانی اختصاص دارد و آن‌ها با هدایت معلم، از یک رده‌ی موضوعی کتاب، کتابی را

استفاده از آن، قابل قیاس است.

فرصت‌های یادگیری تمامی شرایطی است که در آن امکان یادگیری برای دانش‌آموز فراهم می‌شود و به همین سبب تنوع و گوناگونی بسیاری دارد، تا جایی که برای تأثیرگذاری بیشتر آن می‌توان مجموعه فرصت‌های یادگیری را در سطوح متفاوتی دسته‌بندی کرد. نمونه‌های پیش‌رو تعداد اندکی از فرصت‌های بسیار یادگیری قابل دسترس در مدارس هستند که تلاش شده است ضمن اشاره به آن‌ها، نمونه‌های عملیاتی آن‌ها با کمک تجربه‌های دبستان شاهد تجلی منطقه‌ی چهار تهران بازنمایی شود.

کتاب، فرصتی بی‌بدیل

برخی از فرصت‌های یادگیری، به لحاظ میزان و عمق تحریک ذهن دانش‌آموزان و درگیر کردن آن‌ها با موضوع و مقصودی خاص دسته‌بندی می‌شوند. در طبقه‌بندی دیگر، فرصت‌های یادگیری به جهت میزان سهولت دسترسی و قابلیت بهره‌برداری آن توسط دانش‌آموزان، قابل اعتنا هستند. بر این اساس، مهم‌ترین گام، شناسایی

اشاره

یکی از ویژگی‌های بارز در مدرسه‌ی مطلوب، ایجاد محیطی محرک برای یادگیری مؤثر و عمیق بخشیدن به یادگرفته‌های دانش‌آموزان است. در این نگاه، لازم است معلم و دیگر مربیان تلاش کنند محیطی را که موجب انگیزش و توجه در دانش‌آموز می‌شود، شناسایی و فراهم آورند. به بیان دیگر، نقش معلم در این زمینه، تلاش برای شناخت مخاطب، ویژگی و علاقه‌مندی او و نیز ویژگی‌ها و شرایط محیط است تا با تطبیق آن‌ها با یکدیگر، امکان بهره‌گیری بیشتر از فرصت‌های یادگیری ایجاد شود.

فرصت‌هایی در دسترس

حتماً مثال ندیدن جنگل هنگامی که درست مقابل آن ایستاده‌ایم را شنیده‌اید. در چنین زمانی، به لحاظ در دسترس بودن بیش از اندازه، مؤلفه‌ی مورد نظر از چشم پنهان می‌ماند. مثال یاد شده در شناخت فرصت‌های یادگیری، یافتن و

برنامه‌های گوناگون، اعم از نمایشگاه کتاب یا قصه‌خوانی، یا در کلاس‌ها به معرض نمایش گذاشته می‌شود.

گروه، فرصتی نایاب

از جمله فرصت‌های یادگیری ارزشمندی که در مدرسه به سهولت در اختیار معلم قرار دارد، گروه‌های دانش‌آموزی است. این همان فرصتی است که بسیاری از اندیشه‌پردازان برای به عمل درآوردن نظریات خود از آن به عنوان آرزویی که به سهولت در اختیارشان نیست یاد می‌کنند. آن‌ها ممکن است بتوانند فرزندان خود یا دوستان آن‌ها را در اختیار بگیرند و به مشاهده یا اجرای برنامه‌های نظری خود اقدام کنند، اما هرگز جمع دانش‌آموزان یک مدرسه که در اغلب موارد در یک توزیع طبیعی قرار گرفته‌اند، در همه جا ممکن نیست. این در حالی است که گروه‌های دانش‌آموزی، علاوه بر اینکه می‌توانند برای نظریه‌پردازان و دیگر عوامل در تعلیم و تربیت منبعی ارزشمند در راه کسب اطلاعات مفید باشند، برای خود دانش‌آموزان

پیش از گذشتن از موضوع کتاب و کتاب‌خوانی، به فرصت‌های بی‌شمار مرتبط با همین مقوله نیز می‌توان اشاره کرد که در آن دانش‌آموزان با تجربه‌ی انجام فعالیت‌های گوناگون می‌توانند از کتاب‌خوانی صرف به دنیایی از فرصت‌ها وارد شوند که هر کدام مجموعه‌ی منحصربه‌فردی از یادگیری را در دل خود دارد.

در مدرسه‌ی ما

یکی از فعالیت‌هایی که دانش‌آموزان علاقه‌مند می‌توانند در آن شرکت کنند، آشنایی با قصه‌نویسی است. در این فعالیت، دانش‌آموزان از ابتدای سال تحصیلی با حضور در کلاس‌هایی ویژه، با ادبیات برخی کتاب‌های برجسته و داستان‌های موفق آشنا می‌شوند و به شیوه‌ی اکتشافی با برخی اصول داستان‌نویسی مانند گره‌افکنی، اوج و گره‌گشایی آشنا می‌شوند. در طول این جلسات، آن‌ها آمادگی پیدا می‌کنند داستان‌هایی بسازند و بنویسند. مجموعه داستان‌های آن‌ها در

انتخاب و مطالعه می‌کنند و به شیوه‌های گوناگون اطلاعات دریافتی خود را به دوستانشان انتقال می‌دهند.

حالت دیگر، کتابخانه‌ی کلاسی است. هر کلاس با کتاب‌های خاص آن پایه و خواندنی‌های مفیدی که گاهی خود دانش‌آموزان اهدا می‌کنند مجهز شده است. این کتاب‌ها گاهی توسط معلم برای تکمیل یا ارائه بخشی از درس استفاده می‌شوند و دانش‌آموزان از این طریق با محتوای کتاب و فعالیت کتاب‌خوانی روبه‌رو می‌شوند. علاوه بر این، می‌توانند کتابی را از این کتابخانه، همانند کتابخانه‌ی مدرسه، امانت بگیرند و به خانه ببرند.

حالت سوم کتابخانه‌ی آزاد است؛ کتابخانه‌ی کوچکی در گوشه‌ای از سالن مدرسه در بخش ورودی، با نیمکتی برای نشستن قرار داده شده است. دانش‌آموزان می‌توانند کتاب‌های این کتابخانه‌ی کوچک را برای گذران زمان خود در ساعات تفریح و بیکاری در مدرسه، در همان جا مطالعه کنند.

هم منبعی برای یادگیری‌های بیشتر و تنوع در کسب تجربه‌های گوناگون هستند.

در مدرسه‌ی ما

یکی از فعالیت‌های خاص مدرسه در مواجهه با گروه‌های دانش‌آموزی و به ویژه در برخورد با فعالیت‌های آزاد مانند ساعات تفریح، تعیین مسئولیت‌هایی برای دانش‌آموزان است که مبتنی بر اثربخشی آن‌ها در رابطه با یکدیگر و نیز بهره‌مند شدن از حس مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان در اداره‌ی امور مدرسه است. دارنده‌ی این مسئولیت با عنوان «یاور» در مدرسه معروف است و هر دانش‌آموز می‌تواند در زمینه‌ی خاص مورد علاقه و توان خود یکی از نقش‌های یآوری را انتخاب و برای دوره‌ی خاصی آن را تجربه کند. برای مثال، یاور بازی در ساعت تفریح، فردی است که می‌تواند برای اجرای بازی گروهی خاص از دانش‌آموزانی که تمایل دارند، برنامه‌ریزی کند. این بازی‌ها غالباً گروهی، ساده و در عین حال به سابقه‌ی بازی در ایران وابسته هستند؛ مانند عمو زنجیر یاف.

در عین حال، هر دانش‌آموز یاور حل مسئله برای خودش و دوستانش است و برای حل مسائلی که با دوستان خود اختلاف‌نظر دارد، می‌تواند به محل مناسبی که در حیاط مدرسه به آن اختصاص داده شده است مراجعه کند تا ضمن گفت‌وگو با دیگران موضوع را شناسایی و حل کند. در نزدیکی این مکان، مشاور مدرسه نیز حضور دارد تا در مواقع ضرورت و احتیاج که دانش‌آموزان و در واقع یاوران درخواست یاری می‌کنند، راهنمایی لازم را ارائه دهد. این کار به توفیق مهارت ارتباطی دانش‌آموزان با یکدیگر و غلبه‌ی گفت‌وگو و تفکر، قبل از اقدام قهری، کمک بسیاری می‌کند.

جشنواره، فرصتی شیرین

از دیگر فرصت‌های یادگیری در مدارس، استقبال و توجه به جشنواره‌های گوناگون علمی و فرهنگی است. ممکن است در برخی موارد مدرسه جشنواره‌ای را طراحی

و اجرا کند و در مواقع دیگر، نهادها یا مسئولان آموزش و پرورش یا مدارس دیگر. در هر دو شکل، جشنواره‌ها نقش فرصتی را بازی می‌کنند که می‌تواند به شکل‌گیری یادگیری نوین یا تعمیق یادگرفته‌های گذشته و بسط آن کمک کند. هنگامی که مدرسه شرکت در جشنواره را دستاویزی برای تبلیغ خود یا اهرمی برای وادار کردن دانش‌آموزان به رقابت با یکدیگر و یادگیری بیشتر تبدیل می‌کند، نمی‌توان انتظار داشت چنین شرایطی زمینه‌ی مناسبی برای یادگیری دانش‌آموزان باشد. قرین ساختن فرصتی مانند جشنواره‌ها با جوی سرشار از رقابت بین فردی، معنا و مقصودی متفاوت از انتظارات آموزشی و تربیتی، به ویژه برای گروه سنی کودکان در دوره‌ی ابتدایی، رقم می‌زند و می‌تواند بیراهه‌ی نامناسبی در مسیر یادگیری دانش‌آموزان ایجاد کند.

از دیگر موارد مؤثر در ارزشمندسازی و افزایش تأثیرات جشنواره به مثابه فرصت یادگیری در زندگی دانش‌آموزان، ارائه‌ی راهکارهای روشنگر به آنان و هدایت در انجام مراحل شرکت در جشنواره است. برای مثال، در مسابقات جابربن حیان که یکی از اهداف متصور در آن پرورش روحیه‌ی کاوشگری و آشنایی و توانمندسازی دانش‌آموزان در امر پژوهش است، دانش‌آموزان نیازمند راهنمایی‌هایی برای چگونگی انجام کار

در مدرسه‌ی ما

یکی از برنامه‌های سالانه‌ی مدرسه، شناسایی برنامه‌ها اعم از جشنواره‌ها و مسابقاتی است که می‌توانند مخاطب خاصی از بین دانش‌آموزان ما داشته باشند و ذائقه‌ی آنان را سیراب و خشنود کنند. بر این اساس، تمامی برنامه‌های مؤثر و مفید شناسایی و سپس به دانش‌آموزان معرفی می‌شوند. برای هر برنامه، از بین همکاران و نیز از بین دانش‌آموزان عضو شورای دانش‌آموزی، افرادی به عنوان پیگیر و هماهنگ‌کننده انتخاب می‌شوند تا بتوانند شرح و جریان اجرا را در مدرسه دنبال کنند. این برنامه‌ها گستره‌ای علمی و فرهنگی و هنری و ... را شامل می‌شود و همین تنوع کمک می‌کند از تک‌بعدی نگری که به دنبال خود از دست دادن توجه گروهی دیگر از دانش‌آموزان را به همراه دارد پرهیز شود.